

- в) політичний режим, який характеризується необмеженістю влади одної людини або групи осіб та жорсткою системою насилля
- г) організація верховної державної влади, порядок формування органів влади та взаємовідносин їх з населенням.

Література:

1. Кравченко О., Чечель В. Легітимність політичної влади й можливість її досягнення. // Політологічні читання - 1993, №2.
2. Основи політології. Навчальний посібник. Кер.авт.кол. Ф. Н. Кирилюк. - К., 1995, с. 137-152.
3. Краснов Е. Теория власти й властных отношений. Социальнополитический журнал - 1994, №3, 6, 7, 8.
4. Політологія / За ред. О. Бабкіної, В. Горбатенка. К., 1998, с. 129-145.
5. Політологія: історія та методологія. За заг. ред. проф. Кирилюка Ф. М. К., 2000, с. 183-200.
6. Політологія. За ред. А. Колодій - К., Ніка-Центр, 2000, с. 51-63.
7. Лазоренко О., Лазоренко О. Теорія політології К., с. 25-41.
9. Философия власти. М., 1993. 10. Энтин Л. Разделение властей. Опыт современных государств. – М., 1995

8. ІНСТИТУТИ ДЕМОКРАТІЇ

1. Інститути демократії та їх сутність.
2. Інститути демократії та прояви.

Необхідною передумовою соціальної інтеграції і стабільності суспільства є наявність загальносуспільної системи цінностей — спільної мови, спільних ідеалів, моральних норм, вірувань тощо. Їхня *інтеріоризація* (засвоєння) забезпечує інтеграцію особистості в соціальну систему, а отже, є найпершою умовою нормального функціонування суспільства.

Конкретним механізмом, що забезпечує соціальний порядок, інтеграцію, стійкість і стабільність суспільства, його відтворення, є соціальні інститути. Соціальні інститути насамперед як *сукупність норм і цінностей*, в яких втілено значущість (як для кожного індивіда, так і для суспільної системи) певних зразків поведінки. Наприклад, в інституті родини сукупністю суспільних цінностей є кохання, сімейне життя, турбота про дітей, повага до батьків; суспільними процедурами є виховання дітей, допомога старшим, ведення домашнього господарства; виконуються ролі чоловіка, дружини, дітей, сина, брата тощо. Будь-який соціальний інститут виникає і функціонує, задовольняючи певну потребу. Якщо потреба стає незначною або взагалі зникає, то існування інституту втрачає сенс.

Проте є інститути, конче необхідні суспільству, покликані до життя вічними цінностями. Учені зазначають, що таких інститутів принаймні п'ять: *сімейні, політичні, економічні, освітні й релігійні*. Зважаючи на те що нині стали дуже важливими цінності науки, до цього переліку можна було б додати інститут *науки. Соціальна діяльність і медицина*, що також починають характеризуватися жорстко встановленими взірцями і нормами поведінки, теж мають бути віднесені до інститутів. До кожного інституту входить багато груп, які визначають інституційну поведінку. Так, інститут освіти реалізується через школи, вузи тощо, інститут родини — через конкретні сім'ї, інститут релігії — через церковні організації і т.д.

Суспільство не може функціонувати без соціальних інститутів, які є символами порядку й організованості у суспільстві.

Інститут демократії – це юридично оформлений самостійний елемент державної влади, метою запровадження якого є організація і здійснення народовладдя.

Принципи демократії втілюються в її інститутах. Так, інститут виборів ґрунтується на принципі участі громадян у формуванні та функціонуванні апарату державної влади і контролю за його діяльністю, а інститут доступу до публічної інформації – на принципі відкритості.

Інститути демократії можуть бути **класифіковані** за такими критеріями:

а) *за ступенем складності* виокремлюють **прості інститути**, що не містять інших інститутів (депутатський запит, народні обговорення), та **складні інститути**, що складаються із декількох інститутів (так, інститут парламентаризму складається з інститутів парламентських комітетів, комісій, слухань тощо);

б) *за характером* інститути поділяються на **структурні інститути** (постійні комітети парламенту, депутатські фракції, уповноважений з прав людини та ін.) та **функціональні інститути** (законодавча ініціатива, депутатський запит тощо);

в) *за юридичною силою* виокремлюють **імперативні інститути**, тобто такі, що накладають безумовний обов'язок виконання ухвалених рішень (вибори, референдум), і **консультативні інститути**, які можуть бути взяті до уваги ініціатором їх проведення (парламентські слухання, публічне обговорення тощо).

У системі інститутів безпосередньої демократії найважливіше місце належить виборам.

Вибори — форма особистої участі громадян в управлінні державою шляхом формування вищих представницьких органів, органів місцевого самоврядування, їх персонального складу.

На основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування в Україні обираються населенням: Президент, Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради та їх голови).

Виборча система може бути мажоритарною, пропорційною і змішаною (мажоритарно-пропорційною). Мажоритарна система - система визначення результатів виборів, відповідно до якої депутатські мандати від виборчого округу отримують лише кандидати, що набрали встановлену законом більшість голосів. Відповідно до пропорційної системи депутатські мандати

поділяються між партіями пропорційно до кількості голосів, відданих за партію в межах виборчого округу.

Особливим інститутом демократії є референдум.

Референдум (від лат. — те, що має бути повідомлено) - спосіб вирішення шляхом голосування кардинальних проблем загальнонаціонального і місцевого значення (прийняття конституції, інших важливих законів або внесення до них змін, а також інших рішень з принципових питань); проводиться з метою забезпечення народовладдя - особистої участі громадян в управлінні державою і місцевими справами.

Референдуми за юридичною силою: імперативні — їх рішення мають загальнообов'язковий характер і не потребують затвердження. Як правило, предметом імперативних референдумів є питання, віднесені Конституцією до виключного вирішення в результаті всенародного опитування. Наприклад, згідно зі ст. 73 Конституції України винятково всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України; згідно зі ст. 149 Конституції Швейцарії обов'язковому референдуму підлягають перегляди (повний або частковий) Конституції, а також термінове прийняття або перегляд федеральних законів, які позбавлені конституційної основи і строк дії яких перевищує один рік; консультативні — їх результати не мають зобов'язального характеру; вони є дорадчими, проводяться з метою виявлення суспільної думки з конкретного питання, що цікавить певну частину населення регіону (про встановлення вільної економічної зони в певній області; про вступ країни до міжнародної організації), але можуть бути розглянуті і враховані при ухваленні відповідних рішень державними органами або органами місцевого самоврядування.

Референдуми за територією проведення в Україні: загальнонаціональні - проводяться в масштабах усієї країни; регіональні (місцеві) — проводяться в межах регіонів України.

У Швейцарії окрім референдуму інститутами безпосередньої демократії є народне віче, народна законодавча ініціатива. У США референдум

застосовується нарівні із законодавчою ініціативою. У Франції через три роки після проведення першого референдуму в 1789 р. стали практикуватися плебісцити — всенародні опитування, що розглядаються як синоніми референдумів.

Наступним інститутом демократії є **загальне голосування**. Відповідно до статті 38 Конституції України громадяни України мають право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Конституцією України та Виборчим кодексом України визначено, що право голосу мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося 18 років. Не має права голосу громадянин, визнаний судом недієздатним.

Право претендувати на виборні посади в уряді всього дорослого населення в залежності від здібностей навиків та необхідності пройти через систему виборів.

Свобода слова. Громадяни мають право висловлювати свою думку, не побоюючись покарання з найширшого кола політичних питань, включаючи критику посадових осіб, соціально-економічного ладу та ідеології уряду.

Існування альтернативних джерел інформації, які охороняються законом, що дає населенню змогу отримувати об'єктивну інформацію

Свобода самоорганізації, тобто право громадян створювати відносно незалежні від держави асоціації чи організацій, в тому числі опозиційні партії, групи за інтересами.

У країнах традиційної демократії ці інститути не просто гарантуються, а є реально діючими.

Термінологічний словник:

Вибори — форма особистої участі громадян в управлінні державою шляхом формування вищих представницьких органів, органів місцевого самоврядування, їх персонального складу.

Голосування — процес прийняття рішення групою людей (зборами, електоратом), при якому загальна думка формулюється шляхом підрахунку голосів членів групи.

Інститут демократії — юридично оформлений самостійний елемент державної влади, метою запровадження якого є організація і здійснення народовладдя.

Плебісцит (лат. *plebiscitum*, буквально — рішення народу) — це всенародне голосування з питання державної приналежності певної території або політичної долі держави.

Референдум (від лат. - те, що має бути повідомлено) - спосіб вирішення шляхом голосування кардинальних проблем загальнонаціонального і місцевого значення (прийняття конституції, інших важливих законів або внесення до них змін, а також інших рішень з принципових питань); проводиться з метою забезпечення народовладдя - особистої участі громадян в управлінні державою і місцевими справами.

Тестові завдання:

1. Політична діяльність це:

- А. реалізація приватних потреб та інтересів громадян
- Б. виробництво агітаційної продукції
- В. перегляд політичних програм по телебаченню
- Г. участь в мітингах, демонстраціях, пікетах

2. Яке з цих понять більш повно відображає взаємну боротьбу різних політичних сил за владу:

- А. мітинг
- Б. збори
- В. референдум
- Г. вибори

3. Яким виборчим правом користується громадянин, що прийшов у день голосування на виборчу дільницю?

- а) активним виборчим правом,